Pauliina Jalonen

Lausunto
10.1.2023
D.nro: 799/03.01.01/2022

Ympäristövaliokunta

Lausuntopyyntö: VNS 4/2022 vp

Valtioneuvoston selonteko Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma Kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa 2035

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma Kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa 2035-selonteosta (jäljempänä ”KAISU”). Kuntaliitto on aikaisemmissa lausunnoissaan yksityiskohtaisesti kommentoinut KAISU:n toimenpiteitä. Nämä on toistettu tässä lausunnossa yleisemmän kommenttiosion jälkeen.

Yleistä

Kuntaliitto kannattaa kunnianhimoisia ilmastotavoitteita ja KAISU:n toimenpiteet tukevat myös kuntien omia ilmastotavoitteita. Kunnat toimeenpanevat osaltaan EU:n ja valtion ilmastopolitiikkaa, mutta itsehallintonsa myötä ne ovat myös itsenäisiä ilmastopoliittisia toimijoita.

Ilmastotavoitteisiin pääseminen vaatii valtiolta ja kunnilta kumppanuutta, jossa konkreettiset toimet ovat keskenään linjassa. Monissa kunnissa on jo valmiita toimenpidesuunnitelmia, joten tämän valmiuden tukeminen ja huomioiminen kansallisissa suunnitelmissa voisi vauhdittaa ilmastotavoitteita. Kuntien onnistuessa ilmastotavoitteissaan, ratkeaa Suomen päästövähennystavoitteista yli puolet, todettiin Sitran selvityksessä toukokuussa 2021. Ilmastopolitiikan ennakoitavuus ja jatkuvuus onkin erityisen tärkeää kuntien olemassa olevien suunnitelmien toimeenpanolle.

Eri ilmastopolitiikan instrumentit ja niiden vaikutukset kohtaavat kunnissa. Kuntaliitto on huolissaan siitä, että ilmastopolitiikan useat eri ohjelmat, strategiat sekä eri hallinnan tasoilta tulevat aloitteet ovat luoneet monimutkaisen toimintaympäristön, mikä on uhka sen läpinäkyvyydelle ja vaikuttavuudelle. Kokonaisuuden hallinta, yhteisvaikutuksen tunnistaminen ja tehokkuuden varmistaminen on vaativaa. Onkin toivottavaa, että kansallisesta ilmastopolitiikasta pyrittäisiin luomaan kokonaiskuvaa, jotta esim. päällekkäiseltä ohjaukselta vältyttäisiin ja samalla arvioitaisiin kriittisesti

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

tarvittavien suunnitelmien ja ohjelmien määrää. KAISU:n valmistelu yhdessä ilmasto- ja energiastrategian kanssa ja yhteiset HIISI-skenaariot ovat askeleita kohti yhdenmukaisempaa ilmastopolitiikan suunnittelua. Ilmastosuunnitelmassa on huomioitu tällä kertaa myös kiertotalouden päästövähennysmahdollisuudet, mitä Kuntaliitto pitää hyvänä.

Ilmastolain eri suunnitelmien valmistelussa ja seurannassa huomioidaan eri tavoin eri hallinnon tasot sekä sidosryhmät. Kuntaliitto toivoo, että monien eri kansallisten ilmastosuunnitelmien osalta sekä valmistelun että seurannan kuulemista ja osallistumista suunnitelmia toimeenpanevien tahojen kanssa yhdenmukaistetaan. Näin varmistetaan, että suunnitelmissa ehdotettujen toimenpiteiden vaikutustenarviointi kehittyy ja vaikutukset tunnistetaan etukäteen ja niitä seurataan toimeenpanon edetessä.

Suunnitelman politiikkatoimissa tulisi painottaa pitkäjänteisyyttä ja ennakoitavuutta. Eri ilmastotoimien ja niiden yhdistelmien kustannustehokkuutta olisi selvitettävä paremmin. Myös toimien konkretiaa ja toimeenpanoa olisi avattava enemmän, nyt ei selviä kuka ja millä aikajänteellä toimia vie eteenpäin ja seurataanko niiden toteutumista ja vaikuttavuutta.

Liikenteen toimenpiteitä koskeva luku 6.2.1

Kuntaliiton painottamia näkökulmia liikenteen ilmasto-ohjauksessa ovat kustannustehokkuus suhteessa hyötyihin, sosiaalinen ja alueellinen oikeudenmukaisuus sekä joukkoliikenteen ja muiden kestävien kulkutapojen kilpailukyky.

EU:n ilmastopolitiikkaan liittyvät toimet ovat merkittävässä roolissa Suomen liikenteen ilmasto-ohjauksessa. Suomen on tärkeää vaikuttaa EU-lainsäädännön valmisteluun siten, että tulevat vaatimukset ovat myös Suomen olosuhteisiin soveltuvia ja mahdollistavat resurssien suuntaamiseen tavoitteiden kannalta tehokkaisiin toimiin. Suomen on tärkeää vaikuttaa komission valmistelemaan EU:n laajuiseen tieliikenteen ja lämmityspolttoaineiden päästökauppaan, jotta siitä muodostuisi päivitettävän energiaverodirektiivin kanssa Suomen kannalta hyväksyttävä ja toimiva kokonaisuus, kun asia etenee EU:ssa. Kansallisen tieliikenteen päästökaupan osalta on mm. epävarmaa, voiko sen ohjausmekanismit oikeasti toimia tavoitellulla tavalla Suomen kaltaisella pienellä markkina-alueella, jolla on vain joitakin polttoaineiden jakelijoita päästöoikeuksia ostamassa.

Jotta Fossiilittoman liikenteen tiekartta säilyttää uskottavuutensa kansallisia toimia ohjaavana politiikka-asiakirjana, olisi ensimmäisen vaiheen toimenpiteitä toteutettava ja rahoitettava kokonaisuudessaan. Tällä hetkellä toimenpiteiden rahoitus ei ole toteutunut tiekartassa suunnitellulla tavalla. Käyttövoimien muutokseen liittyvät toimenpiteet ovat edenneet hyvin, mutta eivät kestäviä kulkutapoja edistävät toimet joukkoliikennepalveluiden sekä kävelyn ja pyöräilyn investointiohjelman osalta.

KUNTALIITTO | Kommun-förbundet

Pauliina Jalonen

Lausunto
10.1.2023
D.nro: 799/03.01.01/2022

Joukkoliikenteen elpymistä koronan aiheuttamasta rahoituskriisistä vaikeuttaa energian hinnan nousu. Joukkoliikenteelle korvamerkitty valtion rahoitus ja koronatuki ovat alalle erittäin tärkeitä koronatilanteessa ja siitä elvyttäessä. Joukkoliikenteen palvelutaso edistää liikenteen ilmastotavoitteiden saavuttamista sekä liikkumisen tasa-arvoa ja liikennejärjestelmän toimivuutta.

Kuntaliiton verkkosivuilla saatavilla olevissa lausunnoissa on selostettu tarkemmin Kuntaliiton kantoja edellä mainittuihin teemoihin:
https://www.kuntaliitto.fi/lausunnot/2022/he-1542022-vp-hallituksen-talousarvioesitys-vuodelle-2023-teema-kavelyn-ja-pyorailyn
https://www.kuntaliitto.fi/lausunnot/2022/ajoneuvo-ja-liikennepalveluhankintojen-ymparisto-ja-energiatehokkuusvaatimuksista-0
https://www.kuntaliitto.fi/lausunnot/2021/lausunto-kansallista-tieliikenteen-paasto-kauppaa-koskevasta-arviomuistioluonnoksesta
https://www.kuntaliitto.fi/lausunnot/2021/55-valmiuspaketin-u-kirjeet
https://www.kuntaliitto.fi/lausunnot/2021/kavelyn-ja-pyorailyn-edistaminen-miten-edennyt-ja-miten-jatkuu-ensi-vuonna
https://www.kuntaliitto.fi/lausunnot/2021/vihrea-siirtyma-erityisesti-silmalla-pitaen-joukkoliikennetta-talousarvioesityksen
https://www.kuntaliitto.fi/lausunnot/2021/he-702021-vp-hallituksen-esitys-eduskunnalle-laiksi-ajoneuvo-ja-0

Rakennusten erillislämmitystä koskeva luku 6.2.3

Siirtyminen pois fossiilisista lämmitystavoista tukee kuntien energia- ja ilmastotyötä ja sen edistäminen on siksi kannatettavaa. Suosituin ratkaisu on kaukolämpö, mutta erillislämmityksistä erilaiset lämpöpumppuratkaisut ovat yleistyneet. Toisaalta muuttoliike ja taloudelliset vaikeudet voivat paikallisina olosuhdetekijöinä hidastaa öljylämmityksestä luopumista sellaisissa rakennuksissa, joihin ei ole niiden sijainnin, iän ja ennustetun käyttötarpeen vuoksi teknis-taloudellisesti perusteltua tehdä lämmitysjärjestelmän vaihdon kaltaisia suuria investointeja, joihin usein liittyy vielä sähköjärjestelmän kapasiteetin nosto. Osa rakennuksista on järkevintä jopa purkaa lähivuosina.

Kuntasektorin rakennuskannan heterogeenisen tilanteen vuoksi Kuntaliitto pitää myönteisenä KAISUssa esitettyä keinovalikoimaa erilaisista avustuksista, tuista ja inrmaatio-ohjauksesta. EU-tasoinen päästökaupan laajennus lämmitykseen ohjaa myös markkinaehtoisesti rakennusten lämmitystä pois fossiilisista polttoaineista.

Kuntaliitto ehdottaa kuitenkin taloudellisia tukia koskeviin ehtoihin mahdollisuutta jatkossa hyödyntää myös ns. hybridilämmitystä, jossa hyödynnetään jo markkinoilla

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

olevaa uusiutuva lämmitysöljyä ja mahdollisesti myöhemmin markkinoille tulevia synteettisiä polttoaineita. Nämä pitäisi ottaa keinovalikoimassa huomioon, sillä KAISUn tavoitteena on luopua nimenomaan fossiilisesta lämmitysöljystä, ei lämmitysöljystä yleensä.

Jätehuoltoa koskeva luku 6.2.5

KAISUn valmistelussa on tunnistettu toimialalla koko 2000-luvun käynnissä ollut ja edelleen jatkuva voimakkaan kehityksen. Kuntaliitto toteaa, että kesällä 2021 voimaanastuneella uudistetulla jätelailla on toteutuessaan vaikutusta jätehuollon ja jätteenpolton kasvihuonekaasupäästöihin. Yhdyskuntajätteen kierrätys lisääntyy uusien velvoitteiden seurauksena voimakkaasti, mikä vaikuttaa jätteenpolttoon ohjautuviin jätevirtoihin. Kierrätykseen ohjautuvien jätteiden erilliskeräyksen lisäämiseen liittyvät toimet ovat kuntien jätelaitosalueilla jo käynnissä ja lähivuosien aikana hyötyjätteiden erilliskeräys tehostuu. Jätteenpolttoon ohjautuu jatkossa siis yhä selkeämmin kierrätyskelvottomin jätevirta.

Kuntaliiton mielestä yhdyskuntajätteen polton koko jätearvoketjun huomioon ottava vapaaehtoinen sopimus (green deal) kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi on kannatettava etenemispolku. Tämä mahdollistaa vastuutoimijoiden pitkäjänteisen yhteistyön alueellisesti merkittävien uusien ratkaisujen kehittämisessä, pilotoinnissa ja käyttöönotossa. Myös hiilidioksidin talteenoton ja hyödyntämisen (CCS/CCSU) tekniikoiden pilotoiminen ja käyttöönotto on kannatettavaa. Jätteenpolttolaitos ei voi valikoida vastaanottamaansa jätevirtaa eli polttoaineen laatua eikä täten merkittävästi vaikuttaa jätteenpolton kasvihuonekaasupäästöihin. Mikäli kuitenkin kasvihuonekaasupäästöjä halutaan merkittävästi vähentää, jää tällöin keinoksi muodostuvan hiilidioksidin talteenotto ja hyödyntäminen. Se taas edellyttää teknologian kehittämistä ja aikanaan toimijoilta merkittäviä investointeja.

Kuntia ja alueita koskeva luku 6.3.1

Kuntaliitto on tyytyväinen, että alueiden ja kuntien merkitys ilmastotyössä on tunnistettu ja sitä tuetaan monin eri tavoin. Kuntaliitto pitää kuntien ja alueiden ilmastotyötä tukevia ehdotuksia oikeansuuntaisina, joskin suunnitelman tavoitevuosia ajatellen riittämättöminä. Monissa kunnissa on jo valmiita toimenpidesuunnitelmia, joten tämän valmiuden tukeminen voisi vauhdittaa ilmastotavoitteita

Toistaiseksi taloudelliset kannustimet kuntien siirtymässä hiilineutraaliin kiertotalousyhteiskuntaan ovat olleet pirstaloituneita, sillä hanke- ja investointitukea on haettava eri ministeriöiden alta. Suunnitelmallista ilmastotyötä tekevän kunnan haasteena on pirstaloituneen hallinnon lisäksi sen taloudellisen tuen ennakoimattomuus.

KUNTALIITTO | Kommunförbundet

Pauliina Jalonen

Lausunto
10.1.2023
D.nro: 799/03.01.01/2022

Taloudelliset kannustimet eivät myöskään ole vastanneet kuntien toimien kokoluokkaa. Myöskään uusien velvoitteiden kuntatalousvaikutuksia ei ole riittävällä tavalla arvioitu eikä siten rahoitusperiaatetta niiden toimeenpanossa ole noudatettu.

Kokonaisuudessaan keskustelu siitä, miten ilmastotyö rahoitetaan, on käymättä, sillä keskustelu kohdistuu yleensä suoraan yksittäisiin politiikkatoimenpiteisiin ja niiden vaikutuksiin. Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelman rahoitus on suunnattu erityisesti kuntien ja alueiden ilmastotyön vauhdittamiseen. Tuki on avustanut mm. ilmastotyön koordinointia ja muuta investointitukien ulkopuolelle jäävää kehittämistoimintaa. Kohtuullista hallinnointia vaativa rahoitus on koettu kunnissa mielekkääksi, joskin pieneksi. Hankepainotteisuudesta on päästävä pysyviin rahoitusinstrumentteihin, jotka luovat jatkuvuutta kuntien ilmastotyölle.

Hallituksen budjettiriihessä päätettiin ilmastolakiin kirjattavasta velvoitteesta laatia ilmastosuunnitelmat kunta-, seutu- tai maakuntatasolla. Tulevissa talousarvioissa on huolehdittava rahoitusperiaatteen noudattamisesta tämän uuden velvoitteen toimeenpanossa.

Kuntaliitto kannattaa ehdotusta varmistaa valtakunnallisesti kattavien ja yhtenäisten sekä loppukäyttäjille maksuttomien päästötyökalujen jatkuvuus, päivitys ja rahoitus. Lisäksi toimenpiteissä tulisi olla myös yksityiskohtaisempaa päätöksentekoa, kuten kaavoitusta palvelevien, maksuttomien päästölaskentatyökalujen kehittäminen.

Ehdotus kuntien ja valtion välisen kumppanuuden edistämisestä vapaaehtoisen ilmasto- ja kiertotaloussopimuksen käyttöönotolla on kannatettava. Kuntien kannalta tärkeää, että sopimukset ovat riittävän laaja-alaisia ja että niiden toimenpiteiden valinta jätetään kunnille, jolloin on valittavissa kuhunkin toimintaympäristöön parhaiten sopivat, kustannustehokkaimmat ja vaikuttavimmat ilmasto- ja kiertotalousratkaisut. Nyt kehitetty useita tarkkarajaisia greendealeja, joista kasautuva byrokratia on raskasta suhteessa vaikuttavuuteen. Hyvä esimerkki vaikuttavasta ja kuntien ilmastotavoitteita tukevasta sopimuksesta ovat tässäkin suunnitelmassa mainitut energiatehokkuussopimukset.

Julkisia hankintoja koskeva luku 6.3.3

Yleisellä tasolla on hyvä, että julkisten hankintojen merkitys kuntien ja muiden toimijoiden ilmastotyössä on huomioitu. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kunnille kuitenkin jätetään riittävästi harkintavaraa valita omalta kannaltaan kaikista vaikuttavimmat toimet esimerkiksi hiilineutraalisuustavoitteiden toteuttamisessa. Kuntaorganisaation piirteistä johtuen voi olla tehokkaampiakin tapoja edistää vähähiilisyyttä kuin julkiset hankinnat. Tämän vuoksi esimerkiksi julkisten hankintojen osalta lainsäädännössä tulisi välttää vaikkapa pakollisten ympäristökriteerien vaatimista.

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Pauliina Jalonen

Lausunto
10.1.2023
D.nro: 799/03.01.01/2022

Julkisiin hankintoihin kohdistuvien politiikkatoimiehdotusten osalta ensimmäinen pohjautuu ns. HILMI-hankkeen ehdotukseen hankintalain tavoitteita koskevan 2 §:n muuttamisesta. Kuntaliitto tuo esiin, että kestävät hankinnat ja myös ympäristönäkökohdat ovat jo sisällytettynä hankintalain 2 §:ään. Näin ollen Kuntaliiton näkökulmasta ilmastotavoitteet on huomioitu riittävällä tavalla hankintalain tavoitteissa eikä välitöntä muutostarvetta sen osalta ole.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että julkisten hankintojen kehittämiseen ja vauhdittamiseen panostetaan kansallisesti. Rahoitusmallin tulisi tukea kokonaisuudessaan julkisten hankintojen strategisen merkityksen ymmärtämistä sekä hankintojen vauhdittamista hankintayksiköissä. Laaja-alaisempi katsantokanta edistää esimerkiksi hankintojen kestävyys- ja vaikuttavuuspotentiaalin kokonaisvaltaisen ymmärryksen kehittymistä hankintayksiköissä. Rahoituksen ei myöskään tulisi keskittyä ainoastaan edelläkävijähankintoihin, vaan tulisi tukea myös muita kuin edelläkävijähankintayksikköjä sellaisissa tilanteissa, joissa ne ovat tekemässä heille uudenlaista hankintaa ensimmäisiä kertoja. Näin ollen rahoitusmallin liian tiukka rajaaminen vain ns. edelläkävijöihin tai vain tietynlaisiin hankintoihin voi muodostua esteeksi laajemmalle ilmastotyössä etenemiselle kuntasektorilla.

Kuntaliitto toteaa, että hankintojen strateginen johtaminen ja nykytilan analysointi on tärkeää. Nykytilan analyysissa hankintayksikkö voi selvittää itselleen ostolaskutietojensa perusteella mm. hankintavolyyminsa sekä suurimmat hankintakategoriat. Nämä kategoriat voidaan ottaa huomioon ilmasto-ohjelmissa tai ilmastobudjetissa, jos ne ovat hankintayksikössä selvillä. Koska nämä vaativat hankintayksiköltä hallinnollista selvitystyötä ja resursseja, joita erityisesti esim. pienemmillä kunnilla ei välttämättä ole, tulisi hankintakategorioille olla myös mainittu vaihtoehto. Olennaista ohjelmien osalta lienee se, että ne ovat linjassa organisaation hankintastrategisten linjausten kanssa ja että niissä on huomioitu myös julkisten hankintojen vaikuttavuuspotentiaali.

Kiertotaloutta koskeva luku 6.3.4

Kuntaliitto esittää uutena toimenpiteenä, että biokaasun tuotantolaitokset, mm. kotitalouksista erilliskerätyn biojätteen käsittelylaitokset, otettaisiin mukaan teollisuuden alempaan sähköveroluokkaan. Kierrätysteollisuus on otettu mukaan perustellusta syystä teollisuuden alempaan sähköveroluokkaan 1.1.2022. Biokaasun tuotantolaitosten ei kuitenkaan katsota kuuluvan kierrätysteollisuuteen, koska se kuuluu toimialaluokituksessa eri pääluokan alle. Käytössä oleva toimialaluokitus TOL2008 ei ole ajan tasalla kiertotaloustoimintojen osalta, minkä vuoksi sen hyödyntäminen sellaisenaan ei ole toimiva malli määriteltäessä kierrätysteollisuutta. Sähköveron näkökulmasta biokaa-

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Pauliina Jalonen

Lausunto
10.1.2023
D.nro: 799/03.01.01/2022

sun tuotantolaitosta ei nyt katsota teolliseksi toiminnoksi, mutta esimerkiksi biodieselin valmistus katsotaan olevan teollisuutta. Mielestämme biokaasun tuotanto kotitalousbiojätteestä

SUOMEN KUNTALIITTO

Pauliina Jalonen
ilmastopolitiikan erityisasiantuntija

Jakelu Ympäristövaliokunta
Tiedoksi Kuntaliiton kirjaamo